

Barraquer, el temple visual

Amb Carles V, diuen, va arribar un jove alemany o flamenc que va arrendar uns terrenys i va plantar una barraca. Va ser el primer Barraquer. L'origen d'una saga amb seu contra les tenebres.

L'edifici del Centre d'Oftalmologia Barraquer va ser construït entre 1934 i 1939 al xamfrà que hi ha entre els carrers de Muntaner i Laforja de Barcelona. L'arquitecte va ser Joaquim Lloret, posteriorment responsable d'uns quants blocs faraònics, com ara l'anomenat *El Rancho Grande*, però el projecte, substancialment, va ser inspirat per Ignasi Barraquer i Barraquer (Barcelona, 1884-1965), fill de l'iniciador de l'escola d'oftalmologia catalana, Josep Antoni Barraquer i Roviralta (Barcelona, 1852-1924), i pare de Joaquim Barraquer i Moner (Barcelona, 1927), actual director del centre. L'edifici, de maneres racionalistes i revestiments *déco*, va sostenir reformes d'ampliació en els anys 50 i 72, passant de quatre a sis plantes.

Sobre un esquelet metàl·lic, l'edifici va ser proveït de cambres d'aire i formigó porós a fi d'aïllar-se de la temperatura exterior, ja que, pels mals de què són afectats els pacients, els interns no poden estar a disposició dels rigors meteorològics. La circumstància exigia climatitzar l'immoble, dotar-lo d'aire condicionat —un aspecte revolucionari per al moment de la seua realització— i armar-lo de finestres impracticables i ininterrompudes.

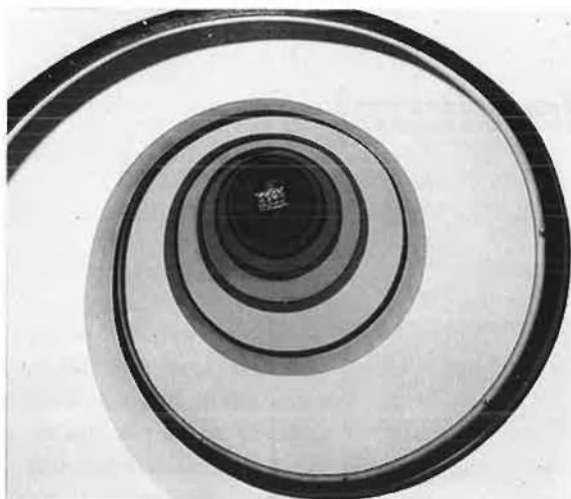
La façana, governada per una vidriera de cristal fumat.

ANNA WARRO

Des de l'exterior, per la part de la façana principal, la construcció és governada, entre les plaques de marbre natural i artificial, per una vidriera quadriculada de cristall fumat, com d'ulleres de sol, de tanta alçada com de plantes disposa l'establiment, la qual descriu un arc en la seua superfície. El xamfrà, com insinuant una particularitat que hegemonitzarà en l'interior del centre per pur sentit operatiu, és de trajectòria obtusa.

LES ENTRANYES DEL CENTRE

Actualment l'edifici conté tres entitats amb finalitats distintes. D'una banda, la part assistencial —la clínica—, atesa per un equip de vint oftalmòlegs especialistes, la major part dels quals són cirurgians, els internistes, els anestesistes i un nombre determinat d'especialistes en altres rames: dentistes, otorrinolaringòlegs, diabetòlegs..., que treballen de suport al diagnòstic en oftalmologia. La raó d'aquesta dotació de suport s'ajusta a la concepció que Ignasi Barraquer tenia de l'ull. L'ull, segons mantenia el fundador del centre, forma part d'un tot interrelacionat que és l'organisme. Si un pacient, posem per cas, té una inflamació interna en l'ull i pateix una infecció dental, no se li podrà solu-

L'escala fa igual com desguassa un lavabo. Interior d'una *semisuite*.

cionar el problema ocular mentre no s'haurà posat remei a la infecció dental.

La part assistencial disposa de 150 llits, que, econòmicament, tenen dues destinacions: la clínica, amb totes les característiques i prestacions d'un centre privat, i el dispensari, la part més assequible, assignat, per desig d'Ignasi Barraquer, a l'atenció de pacients de pocs recursos, que, per les particularitats del centre difícilment hi podrien accedir. A diferència de les condicions de la clínica, els usuaris del dispensari no paguen els honoraris professionals, sinó, exclusivament, els conceptes de medicació, l'estada i els drets de quiròfan. De manera que una mateixa intervenció quirúrgica —amb una estada aproximada de dotze dies en el centre— pot costar, si fa no fa, 90.000 pessetes, si s'efectua des del dispensari, o de 500.000 a 1.000.000, si se satisfà des de la clínica, en segons quines habitacions. La quantitat s'incrementa en 70.000 pessetes si la intervenció la realitza el mateix Barraquer. La llista d'espera oscil·la entre dos i vint mesos, si es tracta de

consultes, i les operacions estan en funció de la urgència. La més corrent, la de cataractes, pot demorar-se cinc mesos.

La segona de les parts del centre és l'Institut Barraquer, una associació formada per més de 2.500 oftalmòlegs d'arreu del món, dedicat a la promoció dels estudis i la investigació de l'oftalmologia. En aquest àmbit de formació també hi ha l'Escola Professional de Formació d'Especialistes, una unitat docent acreditada de la Universitat destinada a l'especialització dels *mirs*, els metges interns i residents. I l'altra entitat és el Banc d'Ulls per al Tractament de la Ceguesa, creat el 1962. És el més antic en funcionament d'Europa continental, ja que el primer es va fundar el 1957 a Londres. Ara mateix, el seu volum de donants és, pam amunt pam avall, de 175.000.

ELS DETALLS INTESTINALS

Si ens la imaginem sobre plànol, l'entrada simula el dibuix transversal d'un ull: una vidriera inscrita en una circumferència, amb dues

portes, que s'assembla a la forma de la còrnia. Si dirigim els ulls cap a dalt, emergeix una magnífica escala de caragol que va tancant el circuit a mesura que puja, a la manera com desguassa un lavabo. L'escala culmina amb la presència de l'ull *Oudjat* —símbol de la clínica i és transportat per tots els facultatius en la solapa—, que també figura a les portes d'accés al centre. Segons conten que explicava Ignasi Barraquer, l'emblema va ser posat perquè si era cert que era suficient amb tocar-lo per a sanar de les malalties de la vista, tal i com pensaven els antics egipcis, els malalts podien estalviar-se el metge.

Des de l'entrada, una altra escala, més mòdica, va a parar a un *hall* que només li falta fer tic-tac. Les hores graviten sobre el visitant des del sostre, transformat en un rellotge de proporcions inusuals. A mà dreta, poc o molt on cauen les tres, hi ha el pati del dispensari; i a l'esquerra, mirant cap a les nou, la sala d'espera o del zodíac i la biblioteca que serveix d'antesala al despatx del doctor Barraquer i fa funcions de sala d'espera a

les seues visites.

Tant a un costat com a l'altre, els pacients constitueixen una samfaina racial i social: rics, pobres, moros, burgesia, cristians, proletariats, jueus, nobles, morenos, social-demòcrates, mestissos, integristes... Els dots professionals del doctor Barraquer estan per damunt de qualsevol opció de fe o predestinació econòmica. Hi ha països que no tenen, o no els convé tenir, una estructura sanitària amb la sofisticació de les superespecialitats i paguen als seus súbdits els tractaments en l'estranger, a través de les ambaixades.

Pertot arreu es manifesten colors sords: negres robustos, grisos divagats i blancs fatigats. La suavitat respon a la prescripció mèdica, ja que els ulls convalescents requereixen una visió de colors esmorteïts, de fàcil guia en les seues passejades. Els negres tracen l'itinerari de l'edifici pels sòcols, i els grisos acompanyen per les parets. El combinat de les parets té la seua complicació perquè és resultat de setze capes de pintura —la meitat d'un gris, la meitat d'un altre— sobre estucat i passades per paper de vidre.

El quirolan, a ple rendiment. El doctor Joaquim Barraquer i Moner.

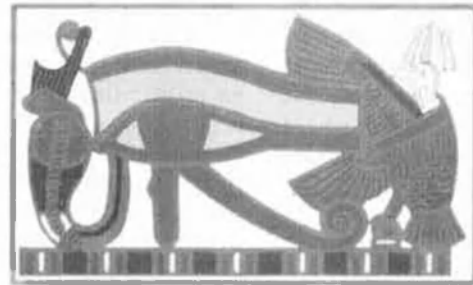
No trobarem fusta als marcs de les portes, cosa que resulta sorprenent si pensem en l'època en què es va alçar la clínica. Aquesta absència té la seua explicació: els marcs de fusta tenien un desenllaç anti-higiènic, per tant van ser substituïts per marcs de pasta dura, sense angles, formant una superfície roma que, alhora, llevava dramatisme a qualsevol eventual contusió per part dels ingressats.

En general, les portes són de planxa d'uralita, polides i esmaltades en negre. Les de les habitacions dels pacients, situades a partir de la planta primera, estan dotades d'un dispositiu de tancament lent i de subjecció, per tal de facilitar el pas de les lliteres; les altres, funcionen amb cèl·lules protoelèctriques i són corredisses, a la manera japonesa. La uralita també predomina en les columnes, les taules, els estants, els llums i les papereres, obeint sempre a una major disponibilitat d'higienització. Aquesta classe de detalls, igual que els mobles que vesteixen l'edifici, els cendres, els endolls elèctrics i l'instrumental mèdic utilitzat, van ser dissenyats per

Ignasi Barraquer, amb extremes dosis de funcionalitat.

A la planta segona, tocant a la sala Egipte, hi ha, desactivada, la pèrgola. Durant l'època de don Ignasi el jardí tenia un llac i estava poblat de gorilles, cocodrils, pumes, guepards i micos. L'afició del fundador del centre als animals li va servir per a perfeccionar amb èxit l'ofici. En certa ocasió, contemplant un aqüari, va veure com una sangonera prenia una pedreta i la transportava d'un costat a l'altre, sostinguda per la seua ventosa. I diuen que es va dir: "Si jo pogués remoure el cristal·lí de l'ull igual que la sangonera pren la pedra sense remoure l'aigua, la premsió pneumàtica de la ventosa trencaria les trabècules del lligament que fixa el cristal·lí i podria extreure la cataracta amb un traumatisme mínim." Això va ser l'origen de la tècnica "facòeresi", que constitueix, entre altres, un dels majors encerts d'aquest temple contra l'obscuritat, que, amb tots els respectes per la fundació, val més no visitar.

Miquel Alberola

L'ull 'Oudjat'

Diu la mitologia que Osiris, el rei d'Egipte, va ser tirat al fons del Nil en vida, envasat en un sarcòfag. El mòbil era l'enveja i l'autor, el seu germà Seth. Avisada Isis, la dona d'Osiris, de què havia fet el seu cunyat amb el seu marit, va explorar el riu, va trobar el sarcòfag i el va camuflar entre una exuberància de papirs. Fet això, va anar a buscar el seu fill Horus a fi de posar-lo al corrent de les circumstàncies. Però Seth, que era assidu caçador d'aquell paratge, el va descobrir i, per tal de desbaratar les intencions d'Isis —la resurrecció—, va fer el cadàver a trossos i el va dispersar per diferents regions egípcies. Així les coses, Isis va demanar ajuda al déu de la ciència, Thot, i va localitzar i recompondre les peces del difunt. I Osiris es va reincorporar al món dels vius, però va ser el déu dels morts.

En aquell punt del succés,

Horus, que havia de rentar l'ofensa, va declarar la guerra al germà de son pare. El va vèncer, però la contrapartida va ser perdre un ull en la batalla. Instat Thot per aquesta adversitat, el déu de la ciència va recopilar pràcticament totes les parts de l'ull i el va reedificar a base de màgia. Aquest ull reconstruït es va convertir en el símbol de l'ull sa i va funcionar com funcionari posteriorment els escapularis en occident, com un fetitxe de gran acceptació —de fet, va ser trobat al coll momificat de Tutankamon—. Dur-lo implicava garanties d'una vista sana i exercia els seus efectes contra el mal d'ull. D'acord amb el mite, les diferents parts de l'ull *Oudjat* (sa) eren propietàries d'un valor matemàtic, la suma total de les fraccions del qual era 63/64, i l'1/64 restant que completava la unitat era subministrat per la màgia de Thot.